

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Çocuk Hakları, Tarihî Gelişimi ve Çocuk Suçluluğu

Children's Rights, Historical Development and Juvenile Delinquency

Süleyman Emre ZORLU^{a*} Ayşe Sena BİLGİN^b

^a Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Türk Hukuk Tarihi Ana Bilim Dalı, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-8470-4296

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı, Çocuk Gelişimi Yüksek Lisans Programı, Konya / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-7646-9428

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 12 Aralık 2023

Kabul tarihi: 19 Mart 2024

Anahtar Kelimeler:

Çocuk hakları,
Çocuk,
Suça sürüklenen çocuk,
İnsan hakları,
Çocuk hukuku.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: December 12, 2023

Accepted: March 19, 2024

Keywords:

Child rights,
Child,
Juvenile offender,
Human rights,
Child law.

ÖZ

Toplumların huzur ve refahı, gelecek yaşamlarının daha kaliteli ve verimli bir hâl alması, toplumu oluşturan bireylerin kişisel özellikleriyle yakından ilgilidir. Bireylerin topluma yararlı, üretken ve saygın bir karaktere sahip olabilmesinin temeli ise çocukluk dönemleridir. Çocuk gelişimine uygun olarak geçirilen huzurlu ve mutlu bir çocukluk sağlıklı ve üretken bir yetişkinliğe gebedir. Çocukların yetişmesinde ve çocuk gelişimine uygun bir çocukluk geçirmelerinin en önemli etkenlerinden birisi de çocuk haklarıdır. Ülkemizde uygulanan mevcut hukukumuzda göre 18 yaşını doldurmamış her birey çocuk olarak kabul edilmiştir. Çocukların haklarının neler olduğu ve hukuk düzenince ne kadar korunduğu çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynar. Anayasamız ve kanun maddelerinde, çocuğun başta yaşam hakkı olmak üzere çocuk haklarıyla ilgili birçok düzenleme bulunmaktadır. Uluslararası sözleşmeler kanun değerindedir ve Türkiye'nin tarafı olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ülkemizde bulunan çocuklar, din, dil, ırk, milliyet, cinsiyet vb. bir ayrıma tabi olmaksızın bu sözleşmede yer alan birçok hakka sahiptir. Çocukların himaye edilmeye ve korunmaya muhtaç yapısı, işledikleri veya işleyecekleri fiil veya davranışların anlam ve önemini kavrama yeteneklerinin tam olarak gelişmemesi ve bu sebeple kolay kandırılabilirliği sebebiyle maalesef çocuk suçluluğu her toplumun ciddi sorunlarından birisi olmuştur. Ülkemizde de bu durum önemli sorunların başında gelmektedir. Çalışmamızda çocuk hakları bağlamında çocuk suçluluğu, çocukları suça iten nedenler ile onlara uygulanacak kanuni hükümler ele alınacaktır.

ABSTRACT

The peace and prosperity of societies and the better quality and efficiency of their future lives are closely related to the personal characteristics of the individuals who make up the society. The basis for individuals to have a useful, productive and respected character for society is childhood. A peaceful and happy childhood spent in accordance with child development leads to a healthy and productive adulthood. One of the most important factors in raising children and ensuring that they have a childhood suitable for child development is children's rights. According to the current law implemented in our country, every individual who has not reached the age of 18 is considered a child. What children's rights are and how much they are protected by the legal system play an important role in the child's development. There are many regulations in our Constitution and legal articles regarding children's rights, especially the child's right to life. International agreements have the value of law, and with the UN Convention on the Rights of the Child, to which Turkey is a party, children in our country are protected by religion, language, race, nationality, gender, etc. has many of the rights included in this agreement, without any discrimination. Unfortunately, juvenile delinquency has become one of the serious problems of every society because of the nature of children in need of protection, their ability to understand the meaning and importance of the acts or behaviors they have committed or will commit, and therefore they can be easily deceived. This situation is one of the most important problems in our country. In our study, juvenile delinquency, the reasons that push children to crime and the legal provisions that will be applied to them will be discussed in the context of children's rights.

EXTENDED ABSTRACT

The provision of Article 1 of the Convention on the Rights of the Child, to which our country is a party, defines everyone under the age of 18 as a child. In the current Turkish law provisions, regulations have been made in line with the UN Convention on the Rights of the Child and those under the age of 18 are defined as children. In Turkish law, children are defined in many legal provisions. For example, in the Child Protection Law No. 5395, a child is defined as a person who has not reached the age of 18, even if he or she has entered adolescence at an early age, and in accordance with this definition, it is stated that a person under the age of 18 can be included in the child protection program even if he or she is married. Likewise, in Article 6 of the Turkish Penal Code, a child is defined as a person who has not reached the age of 18. In the doctrine, children's rights are not considered separately and independently from human rights. Children's rights are seen as an integral part of human rights. Since they do not have political rights and duties, children's rights are discussed in the context of fundamental rights and social and economic rights, which are outside political rights. Again, due to the nature of the child, he has the right to form a union, freedom of contract, etc. It is also a fact that they do not have many social and economic rights. In Article 6 of the Turkish Penal Code, minors are determined based on the age of eighteen. In the sense of criminal law, a person is considered a child unless he is eighteen years old and different procedures and penalty reductions are applied to him. In our country, anyone under the age of 18 is considered a child. According to our current legal rules, criminal liability is 12 years old. In other words, children between the ages of 12 and 18 are arrested, detained and executed, that is, imprisoned, due to the crimes they commit. Specific to situations where the child is the perpetrator of the crime, the situation in question is expressed with the term "juvenile delinquency" in western literature. The Turkish equivalent of the concept in question can be expressed as "guilt of a minor". In the child protection law, the term "child dragged into crime" is used not as a perpetrator of the crime but as an emphasis on his innocence and lack of ability to differentiate. There are many reasons that push children to crime. The most important factor in children being dragged into crime is the family institution, which is responsible for meeting all the needs of the child. The child takes his first steps within the family and develops his character and personality traits by being influenced by or copying family members. If the family underestimates the criminal acts in the presence of the child in an uneducated or unconscious way, and does not show sensitivity in the child's moral education, they may cause children who do not have the ability to understand the meaning and importance of the acts they commit or who are not fully developed, to be dragged into crime.

Not every crime committed by citizens inside or outside the country is reported to the judicial authorities. For this reason, there is always a difference between the actual crime rate and the crime rates declared by official authorities. Crime refers to an extremely general concept with different dimensions. We can generally define crime as violation of criminal law norms. There is no need for the other party to be harmed for a crime to occur. For example, when a child carries an unlicensed gun, no one is harmed by the crime, but a crime will be committed by the behavior in question. In civil law or compensation liability, damage appears as an element of tort. It is not expected that damage will occur for criminal liability to occur. However, most of the acts defined as crimes in the Turkish Penal Code also cause harm. We can talk about many reasons that push children to crime. We can generally express these as 1) Economic unemployment and 2) Social reasons. If we look at economic unemployment, it is seen that unemployment has a statistically significant and positive effect on crime. It is understood that the wage level has a negative effect on crime in the expected direction. Social reasons; Crimes that occur due to traditions and customs or with customary motives (blood feud, bride price, etc.) are some of the social reasons why children are dragged into crime. Street children attract attention as an integral part of our big cities and cities. The reality of street children is experienced in all cities of the world where unemployment, poverty and economic difficulties are experienced. Countries in economic crisis, such as Brazil, have turned to a policy of protecting street children by producing qualified projects specifically developed for street children. In our country, as a result of the terrorist incidents, especially in the eastern regions, there has been an increase in the number of street children, especially in the eastern and southeastern Anatolian cities, as a result of the people living in those regions migrating to big cities due to the need for security. Many studies have been carried out to legally define street children.

Giriş

Çocukluk dönemi içerisinde diğer canlılar insanoğluna göre kısa bir süre sonunda hayatını ikame edebilecek hâle gelebilmelerine rağmen özellikle erken çocukluk döneminde (0-8 yaş aralığı) insanoğlu korunmasız ve her türlü dış etkiye açık şekilde geçirmektedir. İnsanı kendisi yapan inanç ve değerleri, kişiliği ve karakteri çocukluk döneminde şekillenir. Bu anlamda çocukluk dönemi insanoğlunun en önemli dönemidir (UNICEF, 2003).

Çocukluk döneminde gerçekleşen travmalar, kötü muamele, şiddetli korku vb. kişinin davranışlarını olumsuz yönde etkilemekte ciddi psikolojik rahatsızlıklara sebep olmaktadır. Bu kadar önemli ve hassas bir dönemi hem çocuk gelişimine uygun olarak hem de insan haklarına yaraşır bir şekilde geçirmek için çocukların birçok hak, imkân ve kabiliyete gereksinim duydukları yadsınamaz bir gerçektir. Ancak çocuklar sahip olmak istedikleri hakları dile getiremez, onlar için eylem yapamazlar, ellerinde de yetişkin erkeklerin sahip oldukları gibi mali güç ve sermaye mevcut değildir. Bu anlamda insan hakları içerisinde en çok ihmale uğrayan hak grubunun çocuk hakları olduğu söylenebilir. Zira insan hakları tarihin öğrettiği bir ders olarak büyük mücadeleler ve türlü eziyetlerin sonucunda hak edilmiş haklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Zorlu, 2013, s. 126).

Çocuğun savunmasız, masum ve yalansız hâli onu insan haklarının genel öznesi olan yetişkin bireyden uzaklaştırmaktadır. Çocuk kendi benliğine iyi kötü süzgecine sahip olmaksızın bilgi aktarır. Çocuk kendisine verilen bilgi, görgü, terbiye ve eğitime göre kişiliğini inşa eder. İnsanın en önemli dönemi olarak kabul edilen çocukluk dönemi, gerek temel hak ve hürriyetler gerekse ekonomik ve sosyal haklar tarafından büyük ölçüde etkilenmektedir (Cantwell, 2011, s. 42).

Çocuk Kavramı, Hukuki Niteliği

Çocuklukta geçirilen iyi ve kötü olaylar insan psikolojisinde ciddi yer edinirler ve kişilik denilen davranışsal bütünlük bu olay ve durumlara göre şekillenir. Bu durumlar çocukların gelişimlerini ve gelişim dönemlerini birçok yönden ilgilendirmektedir. Bu gelişim dönemlerinden bir tanesi de sosyal-duygusal gelişim dönemidir. Sosyal duygusal gelişim çocukların duyguları anlama, ifade edebilme, deneyimleme ve yönetebilme becerileri olarak tanımlanabilir. Günümüzde çocuk haklarına ve tabii olarak çocuğun yaşamına, insan haklarının çok büyük bir etkisi vardır. Ancak çocuğun, insan haklarının esas öznesi olarak kabul gören yetişkin bireyden daha korumasız olması, onu insan haklarına ilişkin yapılan çalışmalardan ve pek tabii insan haklarının öznesi olarak görülmekten uzaklaştırma tehlikesiyle baş başa bırakmaktadır (Catwell, 2011, s. 42).

Çocuk gelişiminde çocuğun bulunduğu çevre, maruz kaldığı davranışlar, akran etkileşimi son derece önemlidir. Bu durumlar çocukların hayatını şekillendirmekte, gelişimini etkilemektedir. Çocukların çevresi çocukların hayatını bazı durumlarda olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumlardan bir tanesi çocukların çevresel faktörler dolayısıyla suça itilmesidir. Suç işleyen çocukları bu duruma iten bazı etmenler olabilir. Bunlar arasında çocuğun içinde bulunduğu çevresi, hayatını birlikte sürdürdüğü ailesi, aktif olarak kullandığı sosyal medya hesapları, iletişim hâlinde olduğu akranları, arkadaşları, izlediği diziler, içinde bulunduğu maddi yetersizlik durumları vb. çocuğu suça iten etmenler arasında yer almaktadır (Bağış, 2019, s. 204).

Ülkemizin de tarafı olduğu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi hükmü 18 yaşından küçük herkesi çocuk olarak nitelendirmektedir. Mevcut uygulanan Türk hukuku hükümlerinde ise sözleşme doğrultusunda düzenleme yapılmış ve 18 yaşından küçükler çocuk olarak tanımlanmıştır (UNICEF, 2023).

Türk Hukukunda Çocuğun Tanımı

Türk hukukunda çocuk birçok hukuki hükümde tanımlanmıştır. Örneğin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk, erken yaşta ergenliğe girmiş olsa da 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmış ve bu tanıma uygun olarak 18 yaşından küçük bir kimsenin evlenmiş olsa bile çocuk koruma programına alınabileceğini belirtmiştir. Aynı şekilde Türk Ceza Kanununun 6. maddesinde çocuk 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmıştır (Zorlu, 2013, s. 129-130; İnanç vd., 2007, s. 59; İrkin, 2012, s. 6).

Uluslararası sözleşmeler mevcut hukukumuzla göre kanun hükmündedir ve uluslararası sözleşmeler aleyhine Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa mahkemesine başvurulmamaktadır (Atar, 2021, s. 268-269). Çocuğun tanımı ile ilgili olarak ülkemizin 29-30 Ekim 1990 tarihinde taraf olduğu ve kanunlarımızla eşdeğer güçte olan BM Çocuk Hakları sözleşmesinin 1. maddesi çocuğu: "On sekiz yaşından küçük insan" olarak tanımlamıştır (Serozan, 2005, s. 11).

Çocuğa ilişkin yapılan tanımlarda çocukluk döneminin başlangıcı ile ilgili herhangi bir düzenlemede bulunulmamıştır. Peki, çocukluk hukuk âleminde ne zaman başlamaktadır? Çocukluk dönemi kişiliğin başlangıcı yani hak ehliyetinin kazanılması ile başlamaktadır. Medeni Kanununun 28. maddesinde yer alan hak ehliyetinin kazanılmasına ilişkin hükümler çocukluk döneminin başlangıç anını ortaya koymaktadır. Sağ olarak doğumun tamamlanma anı ile birlikte çocukluk dönemi de başlamaktadır. Hak ehliyeti ise tam ve sağ doğmak koşuluyla anne rahmine düştüğü andan itibaren kazanılır. Dolayısıyla çocukluk dönemi anne rahmine düşme anında ve ancak sağ olarak doğma şartıyla başlar (Zorlu, 2013, s. 130).

Türk hukuk mevzuatında çocuğa ilişkin çeşitli tanımlamalar bulunmakla birlikte, çocukluk döneminin Türk Medeni Kanunu açısından erginlik kurumuyla sona ereceği belirtilmektedir. Erginlik belirli bir biyolojik ve psikolojik olgunluğa erişme anlamına gelir. Türk Medeni Kanunu'nun 11. maddesinde 18 yaşın tamamlanmasıyla erginliğin kazanılacağı, on ikinci maddesinde ise 15 yaşını doldurmuş kimsenin anne ve babasının rızası ve mahkeme onayı vasıtasıyla ergin kılınabileceği belirtilmiştir. Aynı şekilde 16 yaşını doldurmuş kimsenin hâkim kararı ile, 17 yaşını doldurmuş kişinin ise anne ve babasının rızasıyla evlenebileceği, evlenmenin ise kişiyi ergin kılacağı belirtilmiştir. Türk Ceza Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'ndaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde, aksi görüşler olsa da gerek evlilik vasıtasıyla gerekse mahkeme onayı ile ergin kılınanlar açısından, bu kimseler her ne kadar hukuki işlem ehliyetlerini kullanmakta tam ehliyete sahip olsalar da Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu nazarında halen çocuk sayılırlar (Akarca, 2010, s. 2).

Çocuk Hakları

Doktrinde çocuk hakları insan haklarından ayrı ve bağımsız bir şekilde ele alınmamaktadır. Çocuk hakları insan haklarının içerisinde onun ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Çocukların oy kullanma, seçme ve seçilme vb. siyasi hak ve ödevleri bulunmadığından dolayı çocuk hakları, siyasi haklar dışında kalan, temel haklar ile sosyal ve ekonomik haklar bağlamında ele alınmaktadır. Çocuğun yine doğası gereği sendika kurma, sözleşme hürriyeti vb. sosyal ve ekonomik birçok hakka sahip olmadığı da bir gerçektir (Polat, 2011, s. 47; Erdoğan, 2011, s. 152; İpek, 2012, s. 153).

Çocuk Haklarının Tarihî Gelişimi

Çocuk hukuku, hukuk dallarına ilişkin bilgilerin çocuklara özgü olarak kabul edilen hükümlerini, çocuk hakları ise çocuğa özgü haklar ile insan hakları içerisinde çocuğun ulaşabileceği hakları ifade eder. Bir başka ifadeyle çocuk hakları: Çocuğun ahlaki, zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal ve ekonomik açıdan hür ve sağlıklı biçimde normal olarak

gelişebilmesi için korunan hukuki yararlarını ifade eder (Akyüz, 2011, s. 18-19; İpek, 2012, s. 154).

Yaşlanma ve ölüm insanın gerçeğidir. Bugünün yöneticileri, iş adamları, iş gücünü oluşturan her koldan işçi ve memurlar, kadro ve makamlarını zamanı geldiğinde bugün çocukluk çağlarını yaşayan kişilere terk etmek mecburiyetindedir. Çocuklar ülkenin gelecekteki iş gücü, iş adamları, din adamları, askeri ve sağlık personeli, yöneticileri vs. olacaklardır. Bu anlamda çocuk haklarının kabul edilip anayasal temelde kökleştirilerek hakların geliştirilmesi geleceğe yapılan en önemli yatırım aracıdır (Serozan, 2005, s. 9).

Kara Avrupası Hukukunun tarihsel kökeni olarak kabul edilen Roma Hukuku'nda aile reisinin çocuk üzerinde mülkiyet benzeri bir hakka sahip olduğu kabul ediliyordu. Aile reisi çocuğu köle olarak satabilir isterse öldürebilirdi. Roma İmparatoru Justinianus devrine kadar bu uygulama devam etmiş ve bu dönemde çocuğun lehine olacak şekilde düzenlemelerde bulunulmuştur. Antik Yunan Hukuku'nda da durum farklı değildi, Aristo ve Platon çocuğu öldürme yetkisinin babada olması gerektiğini ileri sürerler. Antik Yunan devletlerinden Sparta'da ise yeni doğan çocuklar rahipler tarafından vücut muayenesine tabi tutulur, çocukta herhangi bir kusur varsa yaşamasına izin verilmezdi. Engelli veya görünümü kusurlu bireylerin Sparta toplumunu geri bırakabileceği düşüncesiyle bu uygulamaları bir ritüel hâline getirmişlerdi (Akıncı, 2011, s. 182).

Türklerin toplu olarak İslamiyet'i kabul etmelerinden önceki dönemi olarak ifade edilen Eski Türklerde, babanın çocuklar üzerinde Roma ve Antik Yunan'da olduğu gibi sınırsız bir yetkisi söz konusu değildi. Babanın çocuk üzerinde köle olarak satma veya öldürme vb. hakları yoktu. Eski Türklerde babanın mirası eğer vasiyeti yani mirasın bölüşülmesi hususunda herhangi bir isteği yoksa evlenmemiş erkek çocuklarına, bunlar da yoksa kız çocuklarına kalırdı. Arazi ve babaocağı erkek çocukların en küçüğün hakkı olarak görülürdü. Sürüleri veya altın gümüş vb. değerli eşyaları ise terekeye konu olarak mirasçılar arasında bölüşülürdü. Evli olan erkek ve kız çocuklarının miras hakkı yoktu. Mirastan pay alan erkek evladın, babanın vazifesi olan kız çocuklarına çeyiz hazırlamak onları gözetmek ve evlendirmek gibi yükümlülükleri olurdu (Avcı, 2021, s. 31).

İslam öncesi Araplarda ise kız çocuklarının kirletilip ailesinin şanına leke sürebileceği tehlikesine binaen, diri diri toprağa gömülmesi âdeti vardı. Kız çocuklarının ise herhangi bir miras hakkı yoktu (Demircan, 2004, s. 10). Avrupa'da ise Rönesans dönemi ile birlikte çocukluk ayrı bir dönem ve kavram olarak oluşmaya başlamıştır. Aydınlanma döneminde çocuğun daha iyi yetiştirilmesi hususunda fikirler ortaya çıkmıştır (Ayzög, 2008, s. 7).

Çocuk haklarının dinsel etkilerden uzak olarak kurumsal bir biçime dönüşmesi ise 19. Yüzyıl Avrupası'nda başlamıştır. Çocuk haklarının ve pek tabi insan haklarının gelişiminde, cephe savaşlarının yerini, sivillerin de dâhil olduğu topyekûn savaş modelinin alması ve kitle imha silahlarının ortaya çıkması sonucu gerçekleştirilen katliamların yarattığı travmalar itici rol oynamaktadır. 1924 yılında Birinci Dünya Savaşı sonunda Uluslararası Çocuk Hakları Bildirgesi "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi" ismi altında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir. Bu bildirgeyi Türkiye Cumhuriyeti adına Gazi Mustafa Kemal Atatürk imzalamıştır (Balo, 2009, s. 168).

İslam Hukukunda Çocuk Hakları

İslam hukukunda verilen haklar, aynı zamanda ihlal etmeme ve saygı duyma görevini de beraberinde getirmektedir. Bu durum hak ve hürriyetlerin aynı zamanda dinî bir anlamı bulunduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca hak ve görev ilişkisi bağlamında saygı duyulması gereken bir pratiği de sergiler. İslamiyet'te, İslam'a dair "insan hakkı" kavramı; Batıdaki gibi

“Toplumsal sözleşme” gibi bir varsayıma değil yaratıcı ve rab olan Allah’ın iradesine dayanır. Bazı kesimler; hukuk devletinin de Batı düşüncesinin bir ürünü olduğu iddia etmektedirler ancak aynı insan haklarında olduğu gibi sadece “terim” batı ürünüdür. İslam hukukunda çocuğun yaşama hakkına ve yaşatmaya önem vermiş, haksız yere bir insanı öldürmeyi büyük günahlardan saymıştır. Kişinin yaşam hakkını korumak için birtakım tedbirler almış örnek verecek olursak Kuran-ı Kerim’de “*Allah’ın haram kaldığı canı haksız yere öldürmeyin*” başka bir örnekte ise Hz. Muhammed Veda Hutbesinde insanların can, mal ve namuslarının kutsal olduğunu belirtmiştir. Çocuğun ne olduğu ile ilgili tanımlar günümüzde ve İslam hukukunda birbirinden pek farklı değildir. İslam hukukunda örnek verecek olursak “*sabiy (çocuk) doğumu zamanında buluş ve vaktine kadarki insandır*” (Zorlu, 2013, s. 129).

İslam Hukuku’nda çocuk korunmaya ve himaye edilmeye muhtaç bir varlık olarak kabul edilerek çocuğun gelişine uygun olarak haklar tahsis edilmiştir. Çocuğun istismardan, gasptan, ihmalden ve kötü muameleden korunması hususunda birçok tedbir öngörülmüştür. İslamiyet nesebi yalanlamayı yasaklamış ve bu fiili işleyenlere manevi bir ceza olarak cennetin haram kılındığından bahsetmiştir. Bu anlamda çocuğun milliyet ve nesep hakkı mevcuttur. İslam’a göre çocuğun bakımından öncelikle baba sorumludur. Eğer baba yoksa ya da bakabilecek durumda değilse bu durumda çocuğun bakım yükümlüsü baba tarafından yoksa anne tarafından akrabalaradır, bunlar da yoksa bakım yükümlüsü devlettir. İslam hukukunda bu şekilde çocuğun himaye ve bakım hakkı garanti altına alınmıştır (Zorlu, 2013, s. 155).

Çocuk İslam hukukunda belirli devreler hâlinde ele alınmış bu devirler içerisinde hukuki durumunda değişiklikler göstermiştir. İslam hukukçuları çocukluk dönemlerini cenin, çocukluk, temyiz çağı, buluş ve rüşd olarak beş döneme ayırarak incelemişlerdir. Ayrıca İslam hukukunda çocukluk dönemi çocukluk döneminin yetenek gelişimleri gözetilerek yükümlülükler arttırılmıştır. İslam hukukunda çocuk, koruma altında ve pozitif ayrımcılık esası gereği hakları muhafaza edilerek çocuğun gelişimini sağlayacak tedbirler sunulmuştur (Büyük Haydar Molla, 1990, s. 27; Çeker, 1990, s. 27).

Günümüz hukukunda olduğu gibi İslam ve Osmanlı hukukunda çocuk düşürme suç olarak sayılmıştır. İslam hukukuna baktığımızda çocuğu ihmalden istismardan, gasptan ve kötü muameleden koruyacak birçok tedbirler öngörülmüştür. Eşitlik hakkında İslamiyet her türlü ırk, zenginlik, soy hususunda ayrımcılığı yasaklamıştır. Peygamber efendimiz de her türlü ayrımcılığa karşıdır. İslam’a göre bir kimsenin Müslüman olmayışı onun tabii haklardan olan insan haklarından faydalanmasına engel değildir. İslam’da ise her Müslümanın öğrenmesi gerekli olarak görülen ilimler vardır. Bu ilimler olmadan normal dinî müfredatı bu ilimlerle ilgili hükümler ve esaslar İslami temel eğitimin muhtevasını ve müfredatını oluşturur (Zorlu, 2013, s. 156).

Selçuklu ve Osmanlı Devleti’nde birer kamu kurumu gibi çalışan devlet idaresi tarafından kurulup yönetilen vakıflar aracılığı ile çocuklara hizmet sunumlarında bulunulmuştur (İnan, 1980, s. 244). Lale Devri’nde birtakım vergilerin gelirleri doğrudan çocuklara tahsisi edilmiştir. Bu vakıflara örnek verecek olursak Fatma Aliye Hanım başkanlığında kurulan Cemiyet-i İmdadiye, Süleyman, 1908’de kurulan Esirgeme Derneği, Dar’ül Hayr-i Ali bunlardan bazılarıdır (Yazıcı, 2007, s. 44).

Çocuğun Yaşam Hakkı

Ülkemizde başta Anayasa olmak üzere çocuğun yaşam hakkını garanti altına alan birçok hukuki düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca ülkemizin taraf olduğu birçok uluslararası sözleşmede de çocuğun yaşam hakkı ile ilgili olarak taahhütlerimiz vardır. Anayasamıza göre usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir ve bunlar

aleyhine Anayasaya aykırılık iddiasıyla anayasa mahkemesine başvurulamazlar. Bu anlamda milletlerarası antlaşmalar iç hukukumuzda kanun değerindedir (Atar, 2021, s. 268-269).

Çocuk hakları sözleşmesi çocuğun başta yaşam hakkı olmak üzere birçok hakkını garanti altına alan bir sözleşmedir. Türkiye söz konusu sözleşmeye taraf olmakla birlikte, sözleşmede yer alan hakların yanı sıra çocuklara özgü ceza yargılamaları ve infaz süreçleri başta olmak üzere, çocuklara özgü birçok hakka yer vermektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesinde: “*Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami cabayı gösterirler.*” denmektedir. Çocuğun yaşam hakkı ile ilgili olarak hüküm barındıran bir diğer uluslararası sözleşme ise 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. Söz konusu sözleşme ülkemizde 1953 yılında yürürlüğe girmiştir (Yılmaz, 1998, s. 155).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin birinci maddesi yaşam hakkı ile ilgilidir: “*Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz: a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme; c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması*” şeklinde yaşama hakkı düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin muhatabı ırk, dil, din, milliyet, cinsiyet, çocuk, yaşlı vb. herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm insanlardır. Zaten insan hakları insanın sırf insan olması sebebiyle sahip olduğu haklar bütünüdür. Anayasamızda da çocuğun yaşam hakkı ile ilgili düzenleme mevcuttur. 1982 Anayasasının 17. maddesi “*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*” der. Görüleceği üzere ülkemizde yaşam hakkının öznesi başta çocuklar olmak üzere herkeştir (Zorlu, 2013, s. 135).

Çocuğun Eşitlik Hakkı

Eşitlik ilkesi kısaca insanlar arasında ırk, dil, din, cinsiyet, inanç, mezhep vb. herhangi bir ayırım yapılmaksızın aynı haklara sahip olmasını ifade eder. Toplumdaki her bir ferden eşit muamele görme hakkı vardır. Eşitlik ilkesinin ayrılmaz bir parçası ise ayrımcılık yasağıdır. Ayrımcılık yasağının temel amacı bir kimsenin sahip olduğu ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet vb. bir unsur sebebiyle ayrıma tabi tutulmamasını sağlamaktır. Eşitlik ilkesinin öznesi tüm insanlar olduğu için çocuğun da eşitlik ilkesi başta Anayasa olmak üzere kanuni güvence altındadır (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2023).

Ülkemizin tarafı olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ikinci maddesi çocuğun eşitlik hakkını düzenlemektedir. Söz konusu maddeye göre sözleşmede yazılmış bulunan hakları her çocuğa ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet vb. bir ayrıma tabi tutmaksızın tanıyacaklarını taahhüt etmişlerdir. Taraf devletler ayrıca çocuğun kanuni temsilcilerinin, anne baba veya vasilerinin ırk, dil, siyasi düşünce, din, mezhep vb. bir sebepten çocuğa ayrımcılık yapılmayacağını veya herhangi bir yaptırım uygulanmayacağını da taahhüt etmişlerdir (İnan, 1995, s. 769).

1924 Anayasasından başlamak üzere “eşitlik ilkesi” ve “ayrımcılık yasağı” anayasalarımızda çok uzun bir süredir yer almaktadır. Yürürlükte bulunan 82 Anayasasının 10. maddesi: “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*” hükmünü içermektedir. Görüleceği üzere tüm insanlara ve çocuklara ülkemizde eşitlik hakkı anayasal bir güvence olarak teminat altına alınmıştır (Gül, 2011, s. 88).

Çocuğun Himaye Hakkı

Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde ve Anayasamızda çocuğun sahip olduğu önemli haklarda bir tanesi de himaye hakkıdır. Çocuk Hakları sözleşmesinin 3. maddesinde çocuğa yönelik gerçekleştirilen kamusal ve özel tüm faaliyetlerde çocuğun yararının esas alınarak gerçekleştirilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu sözleşme çocuğun himaye ve bakımının çocuğun ebeveynlerine terk edilemeyeceğini, ayrıca çocuğun uygun bir şekilde himaye edilmesi ve bakımının gerçekleştirildiğinin denetimini taraf devletlere bir yükümlülük olarak getirmiştir. Çocuk eğer uygun bakım ve himayeden yoksun ise taraf devletler bunun sağlanmasını kabul etmişlerdir. Ayrıca taraf devletler çocuğun bakım, himaye ve korunması için tüm kanuni düzenlemeleri yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bu anlamda Türk hukukunda birçok düzenleme yapılmıştır.

Türk Hukukunda Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun olarak çocuğun her platformda himaye ve korunmasını esas alacak şekilde düzenlenmiş birçok hüküm bulunmaktadır. 1982 Anayasasının 41. 42. 50. 56. 58. 61. ve 62'inci maddeleri çocuğun himayesine yönelik başlıca Anayasal maddelerdir. Türk Ceza Kanunu'ndan Medeni Kanuna, İş Kanunu'ndan Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu'na kadar çocuklara pozitif ayırım gözetilen birçok hüküm bulunmaktadır (Akyüz, 2012, s. 5).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu veya 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu gibi çocuklara özgü kanunlarda ülkemizde yürürlüktedir. 7.11.1979 tarihli 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ülkemizde çocuklara özgü çıkartılan ilk kanundur. Günümüzde söz konusu kanunun yerini suça sürüklenen çocukların mağduriyetlerinin giderilmesini temel amaç alan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu almıştır. Çocuk Koruma Kanununun 48. maddesiyle 2253 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır (Zorlu, 2013, s. 141).

Çocuklara sosyal ve ekonomik anlamda götürülmesi gereken hizmetler ile ilgili olarak da 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 67. 68. ve 69. maddeleriyle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görevli ve yetkili kılınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi).

Çocuğun Sosyal Güvenlik Tedavi ve Yardım Hakkı

Sosyal Güvenlik hakkı çocuk açısından çocuğun bakımı için gereken mali kaynakların idare eliyle sağlanmasıyla ilgilidir. Çocuğun ve çocuğa bakmakla yükümlü bulunan kimselerin durumları göz önüne alınarak söz konusu yardım belirlenir. Ülkemizin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesinin 26. maddesi Çocuğun Sosyal Güvenlik ve Yardım Hakkını düzenlemektedir. Söz konusu sözleşmeye göre taraf devletler çocuğun veya çocuğun bakımı hususunda görevli ve yetkili kişilerin kaynak ve koşulları göz önünde bulundurularak çocuğun sosyal sigorta ve sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanımaktadırlar. Taraf devletler sosyal güvenlik ve Yardım Hakkının çocuk açısından gerçekleştirilmesini sağlamayı kabul ve taahhüt etmişlerdir.

Anayasamızın 60. maddesi de sosyal güvenlik hakkını düzenlemektedir. Söz konusu maddenin öznesi çocuklar dâhil olmak üzere herkestir. Devlet idaresi 82 Anayasası'nın 60. maddesi ile sosyal güvenlik hakkının sağlanması için her türlü tedbiri almakla ve teşkilatı kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Ülkemizde 18 yaşından küçükler yani çocuklar, 5510 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu'nun 5510 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu'nun 60 ve 61. maddesi gereğince genel sağlık sigortası kapsamına dahildirler. Genel sağlık sigortasından çocukların faydalanabilmeleri için kimlik kartlarıyla birlikte sağlık kuruluşlarına başvurmaları yeterlidir. 5510 Sayılı Sosyal

Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 61/f: “60’ıncı madde gereği genel sağlık sigortalısı sayılanların çocukları, ana ya da babanın tescil edilmiş olmasına bakılmaksızın ve ayrıca bir işleme gerek olmaksızın 18 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlandırılır. 18 yaşından küçük çocuğun ana ve babası da yok ise 18 yaşını dolduruncaya kadar 60’ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (7) numaralı alt bendi kapsamında primi Devlet tarafından ödenmek üzere genel sağlık sigortalısı sayılır.” (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi).

Çocuğun Diğer Hakları

Çocukların kendilerine özgü durumları sebebiyle insan hakları kavramı yerine çocuk hakları kavramı ön plana çıkmıştır. Aynı durum kadın hakları için de söylenebilir. Çocuk hakları konulu akademik literatür dâhil olmak üzere birçok zirve ve çalıştay yapılmış, çocuk hakları kavramı genel kabul görmüştür. Söz konusu durum çocuk haklarını insan haklarından ayrı bağımsız bir hak kategorisi gibi bir yanlış algı oluşturmakla birlikte, insan hakları hukukunun genel koruması içerisinde de telakki edilmemesine yol açabilme tehlikesini de beraberinde getirmiştir. Bu anlamda çocuk hakları kavramı yerine çocuğun insan hakları veya kadın hakları yerine kadının insan hakları kavramlarının kullanılması daha uygun olacaktır. (Cantwell, 2011, s. 42)

Çocuğun kırılğan ve saf yapısı kolay kandırılabilir ve yönlendirilebilir iklimi onun yetişkin bireylerden farklı hak ve hürriyetlere sahip olmasını gerektirir. Gerçekten de çocuklar mümeyyiz olmadıkları için siyasi hak ve ödevler ile bir kısım ekonomik hak ve özgürlükler haricinde bulunan tüm insan haklarından faydalanmaktadırlar. Çocukların eğitim hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı vb. 1982 Anayasası’nda yer alan birçok hakkın yanında, isimsiz hak ve özgürlükler şeklinde ifade edilen ve henüz Anayasal anlamda teminat altına alınmamış sevgi hakkı, eğlence ve oyun hakkı vb. birçok isimsiz hak ve özgürlüğe de sahiptirler. Örneğin çocuğun temel eğitim hakkında iç hukukumuzda 222 sayılı İlköğretim ve eğitim Kanunu’nun 3. maddesi “Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter” Türkiye’de zorunlu eğitim 6-13 yaş arasındadır ve 12 yıl sürmektedir (Ülker, 2012, s. 37).

İsimsiz hak ve özgürlükler insan haklarının gelişim süreci içerisinde müstakil bir hak olarak muhtemel varlığını sürdürebilecek olan ve fakat henüz hukukumuzda düzenleme alanı bulmamış hak ve hürriyetlerdir. Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti tanımlanırken insan haklarına saygılı ibaresi mevcuttur. Saygılı ibaresi insan haklarını kabul edip teminat altına almayı ve onu geliştirmeyi kabul ve taahhüt eder niteliktedir. Çocuğun isimsiz hak ve hürriyetlerinden bir tanesi de çocuğun sevgi hakkıdır. Çocuk kırılğan ve masum yapısı itibariyle sevgi ve şefkate muhtaçtır. Sevgi aynı anne sütü gibi çocuğun ihtiyacı olan en önemli gıdalarından bir tanesidir. Çocuğun sevgi hakkı ile ilgili olarak ülkemizde ne yazık ki ne anayasal anlamda ne de kanuni anlamda herhangi bir koruma altına alınmamıştır. Ancak mahkeme kararları incelendiğinde bazı mahkeme kararlarında hâkimlerin vicdani kanaatleri çerçevesinde yani dolaylı olarak çocuğun sevgi hakkının nazarı dikkate alındığı görülmektedir (Zorlu, 2019, s. 1871).

Diğer Ülkelerde Çocuk Hakları

Aile kurumu çocuk haklarının sağlanması açısından amiral gemisi olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple diğer ülkelerin anayasaları incelendiğinde çocuk haklarının aile başlığı altında yer aldığını görmekteyiz. Özellikle İrlanda Anayasası diğer anayasalardan çok daha belirgin bir şekilde aile üzerinde durmaktadır. Aile kurumunu tüm uygulanan hukuk

kurallarının üzerinde ve kutsal olarak kabul ederek boşanmayı da son derece zorlaştıracak hukuki kurallar yürürlüğe koymuştur. İrlanda Anayasası'nın 42. maddesinde anne ve babaların çocuklarına karşı bakım, himaye vb. yükümlülüklerini yerine getirmemeleri hâlinde devletin ebeveynlerin bu görevlerini yerine getireceği hüküm altına alınmıştır. Portekiz Anayasası da çocuk ile ilgili düzenlemeleri "Aile, Evlilik ve Babalık Tayini" başlığı altında düzenlemiştir. Portekiz Anayasası'nın 36. maddesinde evlilik dışı dünyaya gelen çocukların ayrımcılığa uğramaması ve çocuğun bakım yükümlülerinin çocuğun anne ve babası yani ebeveynlerinin olduğu hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddede ayrıca ebeveynlerin çocuğun bakım, himaye vb. temel görevlerini yerine getirmemeleri hariç olmak üzere çocuğun ebeveynlerden ayrı bırakılmayacağı düzenlenmiştir (Aydın, 2012, s. 163).

Federal Almanya Anayasası da yine aynı şekilde çocuğa ilişkin hakları aile başlığı altında düzenlemiştir. Görüleceği üzere Avrupa ülkeleri çocuğu ayrı bir varlık olarak değil ailenin bütünleyici bir parçası olarak telakki etmişlerdir. Federal Almanya Anayasası'nın 6. maddesi evlilik, aile ve evlilik dışı çocuklar başlığını taşımaktadır. Diğer Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de olduğu gibi çocuğun himaye ve bakımından anne ve babası sorumlu tutulmuş, çocukların bakımında başarısız olan veya bakmayan ebeveynlerin ellerinden çocuklarının alınacağı ve devletin bakım yükümlülüğünü yerine getireceği hüküm altına alınmıştır. Aynı şekilde evlilik dışı çocuklara herhangi bir şekilde ayrımcılık yapılamayacağı ayrı olarak hüküm altına alınmıştır (Aydın, 2012, s. 162).

İtalya Anayasası da diğer Avrupa ülkeleri gibi çocuğa ilişkin hakları, "Ahlaki ve Toplumsal İlişkiler Bölümü"nde yer alan "Aile" başlığı altında ele almıştır. İtalya Anayasası'nın 30. maddesi çocuklara özgü olarak düzenlenmiştir. Söz konusu maddede evlilik birliği dışında dünyaya gelmiş olsalar bile çocukların bakımı, himaye edilmeleri ve çocuk gelişimine uygun bir şekilde gelişimlerinin sağlanmasından anne ve baba birlikte sorumlu tutulmuştur. Bu sorumluluk hem bir hak hem de bir ödev olarak nitelendirilmiştir. Evlilik dışı çocukların hem Anayasal anlamda hem de toplumsal olarak evlilik içinde doğmuş çocuklara kıyasla korunmaya daha muhtaç oldukları da yadsınamaz bir gerçektir. Bu anlamda doktrin söz konusu düzenlemeyi çocuk hakları açısından çocuğun eşitlik hakkı bağlamında olumlu görürken evlilik dışı yaşamı anayasal düzlemde meşrulaştırdığı için eleştirmektedir. İtalyan Anayasası'nın "Ekonomik İlişkiler" başlıklı bölümünde yer alan 37. Maddesine göre çalışma koşullarının annenin aile içindeki vazifelerini yerine getirebilecek koşullarda olması gerektiği düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin Anayasada yer alması son derece önemli bir durumdur. Zira özellikle yeni doğan çocukların yaşam ve sağlık hakkı ele alındığında anne sütü ve anne sevgisinin çocuk gelişiminde son derece önemli bir role sahip olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur (Spitz ve Wolf, 1947, s. 313). Bu anlamda doktrin özellikle yeni doğan çocukların yeterli besin ve anne şefkati almaları çocuk ile anne arasındaki annelik bağının kuvvetlenmesi açısından söz konusu Anayasal hükmü faydalı bulmaktayız (Aydın, 2012, s. 162).

Çocuk Suçlu Kavramı

Türk Ceza Kanunu'nun 6. maddesinde küçük on sekiz yaş esas alınarak belirlenmiştir. Ceza hukuku anlamında kişi on sekiz yaşını doldurmadıkça çocuk sayılır ve kendisine farklı prosedürler ve ceza indirimleri uygulanır. Ülkemizde 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak sayılmaktadır. Mevcut hukuk kurallarımıza göre ise ceza ehliyeti 12 yaştır. Yani 12 ila 18 yaş aralığındaki çocuklar işledikleri suçlar sebebiyle haklarında tutuklama, gözaltına alma ve infaz yani cezaevine girmektedirler (Akbulut, 2013, s. 544).

Suç tarihinin ilk çağlarından itibaren toplumların korku ile karışık ilgilerini yönelttikleri toplumsal bir sorun olarak algılanmıştır. İnsanlık tarihinin her döneminde var olduğu ve bundan

sonra da var olacağı için suç evrensel bir olgu olarak kabul edilir. Suçun ceza hukukundaki tanımına bakacak olursak suç, kanunlar tarafından yanlış veya zararlı olduğu için ceza tehdidiyle yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılabilen davranıştır. Genel olarak suç; saptanan veya saptanamayan suçlar olarak ikiye ayrılır. Saptanamayan suçların gerçekleşip gerçekleşmediği belirsiz olduğu veya kanıtlanamadığı için cezalandırılmaları söz konusu değildir. Çocuk ceza hukuku ya da çocuk suçlulara uygulanan kanuni hükümler çocukların eğitimi ve ıslahını amaç edinmiştir (Akbulut, 2013, s. 544).

Çocuk ve Suç Kavramları

İnsanlık tarihi boyunca hiç suç işlenmemiş veya hukuk kurallarına harfiyen uyan bir topluma rastlanmamıştır. Çocuk bazen kendisi suç işleyebileceği gibi bazen de bulunacakları fiil ve davranışlarının anlam ve önemini tam olarak kavrayamayacakları için yani iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yetenekleri gelişmedikleri için kandırılmaya müsait bir yapıları vardır (Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s. 8).

Ceza hukuku anlamında çocuk kavramına geçmeden önce diğer hukuk disiplinlerinde çocuğun tanımına bakmakta yarar vardır. İç hukukumuzda çocuğun birçok tanımı vardır. Örneğin 5395 Kanun numaralı Çocuk Koruma Kanunu, çocuğu “*daha erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişi*” olarak tanımlamaktadır. BM Çocuk hakları sözleşmesinde ise çocuk daha önce ergenliğe ermiş olsa bile on sekiz yaşını doldurmadıkça çocuk sayılmıştır. Türk ceza kanunu açısından çocuk tanımı da diğer kanunlara ve milletlerarası antlaşmalara uygun olarak on sekiz yaş esas alınarak belirlenmiştir (Zorlu, 2013, s. 129)

Çocuğun suçun faili olduğu durumlara özgü olarak batı literatüründe "juvenile delinquency" terimiyle söz konusu durum ifade edilmiştir. Söz konusu kavramın Türkçe karşılığı “*reşit olmayanın suçluluğu*” şeklinde ifade edilebilir. Çocuk koruma kanununda ise çocuğu suçun bir faili olarak değil onun masumiyetine ve ayırt edebilme yeteneğinin olmamasına bir vurgu olarak “*suça sürüklenen çocuk*” tabiri kullanılmıştır. Suça sürüklenen çocuk ise söz konusu kanunda “*kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ya da kavuşturma başlatılan veya hakkında güvenlik önlemine karar verilen çocuk*” şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2005). Gerçekten de çocuk suçlu kavramı yerine suça sürüklenmiş çocuk kavramının kullanılması gerek çocuk hakları gerekse suç işlemiş çocukların ıslahı anlamında daha yararlı olacağı belirtilmektedir (Göker vd., 2006; Karataş, 2020, s. 577)

“Yetişkin olmayanlar” tanımı bir grup genç için yerinde ve uygun bir tanımken diğer bir grup içinse yetişkin faaliyetlerine katılmalarını engelleyen bir yapı oluşturmaktadır. Çocuğun tanımının gerek ceza hukuku açısından gerekse Anayasal düzlemde iktidar ve otorite ilişkisinin sonucu olarak iktidar tarafından yapılmıştır. Tarih boyunca çocuğun tanımının yanında çocuğun hak ve haklarının tarihsel gelişimi incelendiğinde bazı dönemlerde çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir bir varlık olarak kabul edildiği, çocuğun devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir varlık olarak görüldüğü toplumlar olmuştur (Demircan, 2004, s. 10-11).

İslamiyet öncesi Türk toplumunda Roma'da olduğu gibi çocuklar üzerinde babanın sınırsız hâkimiyeti söz konusu değildi. İslam hukukunda ise buluş çağına kadar çocukların cezaya ehliyeti yoktur. Ayrıca çocuklarına sahip çıkmayan baba yargıç tarafından tazir cezası verilir. Tazir cezası İslam hukukuna uygun olarak idarenin belirlediği cezalardır (Avcı, 2021, s. 368).

Rönesans döneminde ise çocuk ve çocukluk kavramları oluşmaya başlamış aydınlanma dönemi filozoflarınca eğitim ve yetiştirilmeleri konusunda fikirler ileri sürülmüştür. Birinci

Dünya Savaşı sonrasında milletler cemiyeti döneminde uluslararası çocuk hakları bildirgesi hazırlanmıştır. 1924 yılında ise önsöz ve 5 ilkeden oluşan “Cenevre çocuk hakları bildirgesi” ilan edilmiştir. Böylelikle ilk kez çocuk hakları uluslararası koruma altına alınmıştır. Bu bildiriye kabul eden devletlerden biri olan genç Türkiye Cumhuriyeti’ni temsilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk imzalamıştır (Çocuk Hakları Beyannamesi).

20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi meclis ve komisyonların görüşleri alındıktan sonra İkinci Dünya Savaşı’nın hemen akabinde kabul edilmiştir. Bildirge çocuk haklarına ilişkin olarak öğüt niteliğinde bulunan birtakım genel ilkelerin dünyaya duyurulması açısından önem arz eder. Türkiye çocuk haklarına dair sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamış ve 9.12.1994 tarihi ve 4058 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunmuştur. Sözleşme 27.01.1995 günü resmi gazetelerde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak Türkiye söz konusu sözleşmenin 17, 29 ve 30. Maddelerine, TC. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Anlaşması hükümleri ve ruhuna uygun yorumlama hakkına ilişkin olarak çekince koymuştur. Çekince konmasının nedeni de azınlık çocuklarının dil eğitimi ve kültür haklarına ilişkindir (UNICEF, 2023).

Şu anda uygulanmakta olan Türk Ceza Kanunu’nda çocuk on sekiz yaşından küçük kimse olarak tanımlanmıştır. Ceza hukukumuz çocuğun işlediği suçtan dolayı cezalandırılmasını değil ıslahını amaçlamaktadır. Çocuk ceza hukukunun yegâne gayesi ve çocuğa ceza verilmesinin sebebi özel önlemedir. Bu anlam ve anlayış doğrultusunda suçlu çocuk üzerine yoğunlaşmaktadır. Çocuklar için işledikleri suçun cezasına göre mümkün olduğunca az ceza verilerek, suçun ağırlığı üzerinde durmaktansa çocuğun ıslahına yönelik bir yaklaşımda bulunmaktadır. Ceza yerine mümkün ölçüde diğer önlemlerin ve hukuki kurumların çocuklara uygulanması kabul edilmektedir (Akbulut, 2013, s. 545).

Çocuğu Suça Sürükleyen Sebepler

Çocukları suça sürükleyen birçok sebep bulunmaktadır. Çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli etken, çocuğun her türlü ihtiyacını karşılamakla yükümlü bulunan aile kurumudur. Çocuk ilk adımlarını aile içerisinde atmakta, karakter ve kişilik özelliklerini aile bireylerinden etkilenerek veya kopyalayarak geliştirmektedir. Aile eğitimsiz veya bilinçsiz şekilde çocuğun yanında suç konusu fiilleri hafife alır, çocuğun ahlaki eğitiminde hassasiyet göstermezse, zaten gerçekleştirdiği fiillerin anlam ve önemini kavrama yeteneği bulunmayan veya tam olarak gelişmemiş durumda bulunan çocukların suça sürüklenmelerine sebep olabileceklerdir. Genel olarak aileden kaynaklı çocukların suça sürüklenmesine sebep olan bir başka etken ise ergenlik döneminde çocuğa yönelik gerçekleştirilen aşırı aile baskısıdır. Ergenlik dönemini doğru analiz edemeyip aşırı baskı uygulayan anne ve babalar, çocuğa ergenlik döneminin gereklerine uygun bir şekilde davranmak yerine aşırı baskı uyguladıklarında, çocukların birtakım kötü yollara başvurma eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bu kötü yollar sigara içme, esrar, uyuşturucu ya da yaralama, hırsızlık gibi suçlara neden olabilir. Bu tür kötü olayları engellemek için birtakım tedbirler alınması gerekmektedir. Örneğin anne ve babalara yönelik aile eğitim programları düzenlenmeli, çocuğun durumu gözetilerek ve onu suça sürükleyen sebepler doğru tespit edilerek zamanında gereken müdahalenin veya yardımın sağlanması gerekmektedir. Sorumluluk sahibi olmayan anne babaların yerine devlet yetkisini kullananlar başta olmak üzere herkes, çocuk sevgisini ve çocuk haklarını gözetmekle yükümlüdür. Anne ve babasız çocuklara yaklaşımda anne ve baba özeni göstermek esastır. Ayrıca çocuk suçluların ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi de göçtür. Son yıllarda Türkiye’de gerçekleştirilen birçok çalışmada, çoğu toplumsal sorunun temelinde yatan en önemli sebeplerin bir tanesinin de kontrolsüz göç olduğu ifade edilmektedir. Son yıllarda Türkiye’de gerçekleştirilen hırsızlık ve kap-kaç gibi ülke gündemini meşgul eden suçlardaki yoğun ve büyük artışın kökeninde, kontrolsüz göçe bağlı olarak ortaya

çıkan “sokakta çalışan çocuklar ya da “sokak çocukluğu” sorunu bulunmaktadır (Bağış, 2019, s. 208).

Vatandaşların ülke içerisinde veya dışarısında işlemiş buldukları her suç adli makamlara intikal etmemektedir. Bu sebeple gerçek suç oranı ile resmî makamların beyan ettikleri suç oranları arasında her daim fark bulunmaktadır. Suç farklı boyutları olan son derece genel bir kavramı ifade eder. Suçu genel olarak ceza hukuku normlarının ihlal edilmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Suçun oluşması için karşı tarafın zarar görmesine de gerek yoktur. Örneğin bir çocuk ruhsatsız silah taşıdığına suçtan zarar gören yoktur, ancak söz konusu davranışla suç işlenmiş olacaktır. Medeni hukuk veya tazminat sorumluluğunda zarar, haksız fiilin bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Ceza sorumluluğunun oluşması için zararın da oluşması beklenmez. Ancak Türk Ceza Kanunu’nda suç olarak nitelendirilen fiillerin çoğunda zarar da ortaya çıkmaktadır. Çocukları suça sürükleyen birçok sebepten bahsedebiliriz. Bunları genel olarak 1) Ekonomik işsizlik 2) Toplumsal nedenler şeklinde ifade edebiliriz. Ekonomik işsizliğe bakacak olursak işsizliğin suç olgusu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ücret düzeyinin suç üzerinde beklenen yönde yani negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal nedenler; gelenek ve görenekler sebebiyle veya töre saikiyle oluşan suçlar (kan davası, başlık parası vb.) çocukların suça sürüklenmelerinde toplumsal nedenlerden bazılarıdır. Aynı şekilde hatalı yahut sapkın felsefi düşüncelere maruz kalarak büyüme, kolay yoldan para kazanma isteği, farklı toplumlara özentisi, iletişim araçlarının etkisi, sanayileşme, güç, daha iyi yaşama isteği, beklentiler çocukların suça sürüklenmelerinde rol alan toplumsal nedenlerden bazılarıdır. Suç oranını azaltmak için ekonomik işsizlik ve toplumsal nedenleri doğru analiz edip gereken tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bunun başarılmasının yolu da ahlak ve etiği içerisinde alan toplumsal düzen kurallarının, sağlam temeller üzerine bina edilmesini sağlamaktır (Bağış, 2019, s. 212).

Sokak Çocukları ve Suç

Sokak çocukları özellikle büyük kent ve şehirlerimizin artık ayrılmaz bir parçası olarak dikkat çekmektedir. İşsizlik ve yoksulluğun, ekonomik zorlukların yaşanmakta olduğu tüm dünya kentlerinde sokak çocukları gerçeği yaşanmaktadır. Brezilya gibi ekonomik darboğazda olan ülkeler, sokak çocuklarına özgü olarak geliştirilmiş nitelikli projeler üreterek sokak çocuklarını koruma politikasına yönelmişlerdir. Ülkemizde ise özellikle doğu bölgelerinde yaşanan terör olaylarının bir sonucu olarak o bölgelerde yaşayan insanların güvenlik ihtiyacı sebebiyle büyük kentlere göç etmesi sonucu, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu kentlerinde sokak çocukları sayısında artış olmuştur. Sokak çocuklarının hukuken tanımlanmasına yönelik olarak birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki UNICEF tarafından yapılan “Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocuklarının Sömürüsü” isimli çalışmada yapılmıştır. Söz konusu belgede gelişmekte olan ülkelerin sokaklarındaki çocuklar sahip oldukları aile desteğine göre 3 kategoriye ayrılmaktadır 1) Aileleriyle ilişkisi sürekli olan çocuklar 2) Aileleriyle zaman zaman ilişki kuran çocuklar 3) Aile desteğinde tümüyle yoksun olanlar. Çocuk haklarına anayasal bir pencereden bakacak olursak çocuğun ilk sosyalleşme süreci ailedir. Aile içinde uyum onların başarılarına da yansır aile içindeki şiddetin özellikle çocuklar üzerinde tramvaya kadar uzanan olumsuz etkiler olmaktadır. Çünkü ana baba tutum ve davranışlarıyla çocuk için bir özdeşim modelidir. Burada örnek alınacak bir ülke de İrlanda’dır. İrlanda anayasası aileyi tüm pozitif hukuk kurallarının öncesinde ve üstünde kabul etmekte ve boşanmayı da oldukça zorlaştırmaktadır. Portekiz anayasasında çocuk hakları ile ilgili düzenlemeyi “aile evlilik ve babalık tayini” başlığı altında ele almıştır. Örnek verecek olursak evlilik dışı doğan çocukların ayrımcılıktan korumakla ebeveynlerin çocuklara bakma ve eğitme hakkını düzenlenmektedir. Adli makamların kararı ve ebeveynlerin çocuklara karşı temel devletin yerine getirme durumları hariç çocukların ebeveynlerinden ayrı

birakılamayacağını belirtmektedir. İtalya anayasasında evlilik dışı doğşalar bile çocuklarını desteklemek, eğitmek ve öğretmek ana babaların hakkı ve ödevidir. İspanya anayasasında “ailenin ve çocukların korunması” başlığında soyuna ve annelerin evlilik durumlarına bakılmaksızın kanun önünde eşit olan çocukların tam korunmasının sağlanacağını ifade ederek evlilik içi ya da evlilik dışı doğan çocukların eşit olduğunu belirtmiştir. Bu konuda daha çok ülkeyi örnek verebiliriz. Kendi anayasamıza bakacak olursak anayasanın Cumhuriyet’in temel nitelikleri arasında saydığı sosyal devlet ilkesi çocuk hakları bakımından önemli bir ilkedir (Kızmaz ve Bilgin, 2010, s. 273)

Çocuk Suçlulara Yönelik Pozitif Ayrımlar

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda 2010 ve sonrasında yapılan değişikliklerle çocuklar için yapılacak pozitif ayrımcılık şeklindeki düzenlemelerin Anayasanın eşitlik ilkesine hâlel getirmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Korunmaya muhtaç ve masum yönleriyle çocuklar iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan ayırt edebilme kabiliyetine sahip değildirler. Bu anlamda çocuk lehine yapılan kanunlar Anayasanın kanun önünde eşitlik ilkesine hâlel getirmeyecektir. Türk Ceza Kanunu’nda çocuk lehine birçok hüküm bulunmaktadır. Bunlarda ilki Türk Ceza Kanunu’nun 31. maddesine göre 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza ehliyetleri yoktur. Ancak ceza ehliyetlerinin olmayışı onlar hakkında güvenlik tedbirlerine başvurulamayacağı manasına gelmemektedir. Ceza ehliyetleri olmadığından kastedilen ceza sorumluluğu anlamında belirlenmiş yaptırım olan hapis ve adli para cezasıdır. Onun haricinde çocuğun bakımevi gözetimine verilmesi vb. güvenlik tedbirlerine pekâlâ başvurulabilir. Türk Ceza Kanunu’nda çocuk lehine yapılan bir diğer düzenleme Türk Ceza Kanunu’nun 38. maddesidir. Söz konusu maddeye göre azmettirilenin çocuk olması hâlinde verilecek ceza arttırılacaktır. Azmettirme aklında hiç suç işleme düşüncesi yokken bu düşüncüyü çocuğun aklına sokarak onun suç işlemesini sağlama hâlidir. Çocukların işleyecekleri suçlarda cezanın indirime tabi tutulması, onların suçu üstlenmeleri sağlanarak çıkar elde etme gayesine yol açmaktadır. Bu anlamda çocuğun azmettirilmesi daha ağır bir yaptırıma bağlanmış ve söz konusu durum engellenmeye çalışılmıştır (Zorlu, 2013, s. 140-141).

Yine Türk Ceza Kanunu’nun yaş küçüklüğü başlığını taşıyan 31. maddesinde fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların temyiz kudretini haiz olmadıkları yani iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yeteneğine sahip olmadıkları tespit edilirse ceza sorumluluklarının yine olmadığı hüküm altına alınmıştır. Eğer bu yaş grubu içerisindeki çocuklar yani 12-15 yaş arası çocukların işlediği suçun anlam ve önemini kavrayabilme yeteneklerinin varlığı tespit edilirse bunlar hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (Zorlu, 2013, s. 140-141).

Türk Ceza Kanununun 31. maddesi şu şekilde devam etmektedir: “Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz. Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.” (Zorlu, 2013, s. 140-141).

Çocuğun Suça Sürüklenmesinde Aile Faktörünün Etkisi

Çocukları suç işlemeye iten faktörler araştırılırken araştırmacılar en çok aile faktörü üzerinde durmaktadırlar. 1990’dan sonra yapılan çalışmalarda çocuğun suç işlemesinde ailesel

unsurların veya ebeveynlerin çocuğa yönelik tutum ve davranışlarının çocuğu suç işlemeye iten önemli nedenler arasında gösterilmektedir (Güneş ve Gökler, 2017, s. 3744).

Kan, evlilik ya da bir sözleşmeye dayanarak oluşturulan aile kurumu, çoğalma ve toplum üyelerinin bakım ve eğitimi için birincil sorumluluktur. Aile bireyin ilk sosyal çevresi, bilgi kaynağıdır (Dündar, 2012, s. 39). Çocuk aile içerisinde ve aile faktörü ile birlikte toplumsallaşır. Ailenin toplum içerisindeki statüsü, ilişkileri, sorunları çözme biçimleri vb. faktörler çocuğun gelişiminde olumlu veya olumsuz şekilde yansıma gösterir. “*Suçlu çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır*” ifadesinde aile faktörü ön plandadır. Çocuğu suça iten ailesel faktörler ele alındığında aile içerisinde anne ve babanın çocuğa karşı takındıkları olumsuz tavır, çocuğun aile içerisinde yeterli değeri görmemesi, aile içi iletişim yetersizlikleri, güvensiz bağlanma, ilgi ve sevgi eksikliği, aile içi şiddetin varlığı, ailede suçlu kişilerin varlığı, ailenin parçalanmış olması, ebeveynlerde alkol ve benzeri uyarıcı madde bağımlılığı, ailede çocuğa yönelik istismar, ihmal veya kötü muamelenin varlığı vb. nedenler göze çarpmaktadır. (Şahinli, 2018, s. 718; Bilican, 2022, s. 198).

Çocuklar ilk eğitimlerini aile ortamında alır ve çocuk gelişiminde aile içi eğitimin önemli bir yeri vardır. Aile aynı zamanda çocuğun topluma uyumunun aşılanması açısından da önemli bir faktördür. Anne ve babanın eğitilmiş olması çocuğun bilinçli olmasını sağlarken, eğitimsiz veya bilinç düzeyi düşük anne-baba çocuğun yeterli eğitimi alamamasının sebebi olmaktadır. Aile içi destekten mahrum çocuklarda çeşitli davranış bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocuğun aile içi destekten mahrum kalması suç öğeleriyle karşı karşıya kalma riskini artıran bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilican, 2022, s. 198).

100 suça sürüklenen çocuk ve aileleri üzerinde gerçekleştirilen görüşmelerde, annelerin %39,6’sının, babaların %14,6’sının okuma ve yazmayı hiç bilmedikleri, annelerin %25,3’ünün ve babaların %23,6’sının ise yalnızca okuma yazma bildikleri, annelerin %2,2’sinin ve babaların %4,5’inin ilkokulu dahi bitiremedikleri ilkokul terk olduğu belirlenmiştir (Öter, 2005, 105-106). Yine suça sürüklenen çocukların anne ve babalarının eğitim durumlarına ilişkin yapılan bir başka çalışmada, suça sürüklenen çocukların annelerinin %76,6’sının, babalarının da %40,7’sinin okuma yazmayı hiç bilmedikleri belirlenmiştir (Akt.Çakır, 2013, s. 19; Bilican, 2022, s. 198).

Sonuç

Çocukluk dönemi en uzun süren canlı insanoğludur. Her canlı gibi insanoğlu da çocukluk döneminde dış etki ve müdahalelere açık, zayıf ve korunmaya muhtaç bir konumdadır. Başta gıda, barınma, eğitim, sağlık, temiz ve yaşanabilir bir çevre vb. birçok ihtiyacı bulunan çocuğun bir diğer ihtiyacı ise sevgi dolu bir ortamdır. Çocuğun yetiştiği çevre ve koşullar gelişimine de doğrudan etki etmekte, çocukluk döneminde geçirilen travma veya yoğun üzüntü verici hadiseler yaşam boyu kalıcı psikolojik veya fiziksel sorunlara sebep olabilmektedir.

Çocuk hakları insan gelişimini ve toplumların kaderini etkileyen önemli bir faktördür. Eski Türklerde babanın çocuk üzerinde çocuğun da baba üzerinde çeşitli hakları vardı. Bu anlamda Roma ve Antik Yunan’da babanın çocuğun üzerindeki sınırsız yetkisi onu köle pazarında satma veya öldürme hakkı gibi bir durum söz konusu değildir. Eski Türklerde babanın vasiyeti veya mirasın bölüşülmesi hususunda mirasçılar arasında bir anlaşma bulunmuyorsa miras evlenmemiş erkek çocuklarına kalırdı. Bu durumda olan yoksa kız çocuklarına miras intikal ederdi. Mirastan pay alan erkek evladın babanın ölümü durumunda kız kardeşlerine bakmak ve onları evlendirmek gibi sorumlulukları bulunmaktaydı. İslam öncesi Araplarda kız çocuklarının hiçbir surette miras hakları yoktu. Kız çocuklarının tecavüze uğramak suretiyle ailesinin şanına leke getirebileceği gibi çarpık bir fikir sebebiyle diri diri

toprağa gömülmesi âdeti vardı. İslamiyet ile birlikte çocuğun yaşam, vücut dokunulmazlığı, himaye ve bakım gibi temel haklarının yanında birçok sosyal ve ekonomik hakları da teminat altına alınmıştır. Avrupa’da Rönesans dönemi ile birlikte çocukluk döneminin önemi üzerinde durulmuş, Aydınlanma döneminde ise çocuk gelişimine uygun davranış ve eğitim fikirleri ortaya çıkmıştır.

Çocuk haklarının kurumsal bir şekle bürünmesi 19. Yüzyıl Avrupa’sında başlamıştır. 1924 yılında Uluslararası Çocuk hakları Bildirgesi “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” adı altında Milletler Cemiyetince kabul edilmiştir. Söz konusu bildirgeyi Gazi Mustafa Kemal Atatürk imzalayarak iç hukuk sistemimize entegresini sağlamıştır.

Türk hukuk mevzuatında çocuğa ilişkin farklı hükümlerde benzer tanımlar bulunmaktadır. Örneğin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuk daha erken yaşta ergenliğe girmiş olsa da 18 yaşını doldurmamış kişi olarak Türk Ceza Kanunu’nun altıncı maddesinde ise 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmıştır. Türk Medeni Kanunu’nda ise çocuğun açıkça bir tanımı mevcut değildir. Türk Medeni Kanunu’nda çocuk ve küçük kavramları yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu’nun 11. maddesinde 18 yaşın tamamlanmasıyla erginliğin kazanılacağı belirtilmiştir. 12. maddesinde ise 15 yaşını doldurmuş kimsenin anne ve babasının rızası ve mahkeme onayı vasıtasıyla ergin kılınabileceğinden bahseder. Aynı şekilde 16 yaşını doldurmuş kimsenin olağanüstü bir hâlin mevcudiyeti ve önemli bir sebebe bağlı olarak hâkim kararı ile evlenebileceği, söz konusu evliliğe ilişkin karar alınmazdan evvel anne ve babanın dinlenileceği belirtilmiştir. Bu durumda da kişi evlilik yoluyla ergin kılınacaktır. Buna benzer olarak 17 yaşını doldurmuş kişinin anne ve babasının rızasıyla evlenebileceği, bu evliliğin de kişiyi ergin kılacağı düzenlenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu’ndaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde, aksi görüşler olsa da, gerek evlilik vasıtasıyla gerekse mahkeme onayı ile ergin kılınanlar Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu nazarında halen çocuk sayılırlar.

Ne yazık ki günümüzde çocuk hakları, en çok ihlal edilen ve farkındalığı da bir o kadar az haklar arasında gösterilmektedir. Bunun ana sebebi çocukların hakları için mücadele edebilecek kudrette ve bilinçte olmamalarıdır. Bilindiği üzere haklar tarih boyunca türlü mücadeleler ve süreçler sonunda kazanılmıştır. Örneğin İngiltere’de kadınlar seçme ve seçilme hakları için yıllarca protestolar düzenlemiş açlık grevlerinde bulunmuşlardır. Özellikle erken dönem çocukluk döneminde bulunan küçüklerin henüz konuşamadıklarından haklarını kendi kendilerine aramaları doğal olarak beklenemez. Hak ihlal durumunda bunu dillendiremezler. Mümeyyiz çocuklar ise herhangi bir yönlendirme olmaksızın kendi hür iradeleriyle hakları için eylem yapabilecek veya toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilecek durumda değildirler. Bu sebeple çocuk haklarına, diğer insan hakları içerisinde ve ondan bağımsız görülmeden, çocukların ihtiyaç önceliği de göz önünde bulundurularak saygı duyulmasına ve geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Akarca, M. (2010). *Çocukların ceza hukukundaki yeri ve çocukların korunması*. İnsan Hakları Bilgi Bankası, Sunumlar: Retrieved from <https://anayasa.gov.tr/media/3626/akarca.pdf>.
- Akbulut, B. (2013). Ceza mevzuatında çocuk ve çocukların yakalanması, gözaltına alınması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, s. 544. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/48280/621934>.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku, çocukların hakları ve korunması*. Ankara: NTF Yayınları.
- Avcı, M. (2021). *Türk hukuk tarihi*, Konya: Atlas Akademi.

- Aydın, İ. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173.
- Atar, Y. (2021). *Türk anayasa hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ayzöğ, D. (2008). *Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile başarıları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bağış, R. C. (2019). Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: Sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme, *Humanitas*, 7(14), 203-221.
- Balo, S. Y. (2009). *Uluslararası ilkeler ışığında çocuk koruma kanunu ve uygulaması*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bilican Gökkaya V, (2022) Juvenile delinquent and the family factor, *CUJOSS*, 46(2): 193-204.
- Cantwell, N. (2011). *The human rights of children "Are Children Rights Still Human"*, (Edited by: Antonella Invernizzi, Jane Williams), Union Road Farnham, England.
- Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi rehberi*, 2010, https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_basvuru/cezasonumluluğunun.pdf, 25.05.2023.
- Çakır, M. (2013). *Suçta sürüklenen çocukların korunmasına yönelik politikalar ve Kocaeli İli verilerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Çocuk Hakları Beyannamesi*, <http://hukukbook.com/cocuk-haklari-beyannamesi/>, 26.05.2023.
- Demircan, A. (2004). Câhiliyye Araplarında kız çocuklarını gömerek öldürme adeti, *İstem*, 2(3), (9 – 29).
- Dündar, Ö. Z. (2012). *Değişen ve değiş(e)meyen yönleriyle aile: Yapısı, türleri, işlevleri, değişen toplumda değişen aile*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, O. (2011). *Çocuk hakları*, İstanbul: Acar Basım.
- Gül, İ.İ. ve Karan, U. (2011). *Ayrımcılık yasağı kavramı*, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul.
- Güneş, D.K. ve Gökler, R. (2017). Türkiye'de suça sürüklenen çocukların aile özellikleri, *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3742-3755.
- Göker, H. ve Sarp S.K. ve Kandil S. (2006). KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine son iki yılda başvuran adli olguların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 20(3):1-5.
- İnanç, B. Y. ve Bilgin, M. ve Atıcı, M. K., (2007). *Gelişim psikolojisi, çocuk ve ergen gelişimi*, Ankara.
- İnan, A. N. (1995). Çocuk haklarına dair sözleşme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44(1), 765-778.
- İpek, A. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173.
- İrkin, A.Ç. (2012). *Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, 2012.
- Karataş, S. (2020). Suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara yönelik bir değerlendirme, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 12(4):575-586.
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü, *OMÜİFD*, Samsun: (9), 193-204.
- Kızmaz, Z. ve Bilgin, R. (2010). Sokakta çalışan/Yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32):269-311.
- Öter, A. (2005). *Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri (Antalya Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Özbek, A. (1996). *Bir eğitim kurumu olarak ailenin önemi*, İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu, İstanbul.
- Polat, O. (1997). *Çocuk ve hakları*, İstanbul: Analiz Yayınevi.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk hukuku*, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Spitz, R.A. ve Wolf, K.M. (1947). *Grief: A peril in infancy* (Motion Picture). University of Akron Psychology Archives, Akron, Ohio; (Available through the Penn State Audiovisual Services, University Park, PA).
- Şahinli, Ş. (2018). Çocuğun suça sürüklenmesinde etkisi olabileceği düşünülen ailesel faktörler üzerine betimsel bir alan araştırması, *Journal of Human Sciences*, 15(2), 717-731.
- Tan, M. (1993). *Çocukluk dün ve bugün*, Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu, İstanbul.
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu* (<https://www.tihk.gov.tr/pages/Ayrimcilikla-Mucadele-ve-Esitlik>), 25.05.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.1.pdf>), 25.05.2023.
- UNİCEF (2023). *Çocuk haklarına dair sözleşme*, Erişim Tarihi: 24.05.2023. (<https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>).
- Unicef (2003). *The State Of The World's Children*. Erişim Tarihi: 24.05.2023. <https://www.unicef.org/sowc03/contents/pdf/SOWC03-eng.pdf>.
- Ülker, İ. (2012). 6287 Sayılı Yasa ile ilköğretimde yapılan değişiklikler, *Hukuki Araştırmalar Dergisi*, S. 19, Konya.
- Yağcı, C. (1990). "Çocuk", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Şamil Yayınevi.
- Yazıcı, N. (2007). Osmanlılarda yetimin korunması üzerine bazı değerlendirmeler, *AÜGFD*, Ankara.
- Yıldız, M. (2004). *Avrupa insan hakları sözleşmesine göre yaşam hakkı ve sınırları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yılmaz, A. (1998). Günümüzde insan hakları ve Türkiye, *Yeni Türkiye Dergisi*, İstanbul, (21), 310-330.
- Zorlu, S. (2013). Günümüz ve İslam hukukunda çocuk hakları karşılaştırmalı bir inceleme, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Konya, 21(2), 125-160.
- Zorlu, S. ve Zorlu, S. (2019). Çocuklar için sevgi hakkı mukayeseli bir inceleme, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, (21), 1851-1873.